

Kestävää muutosjoustavuutta talvitaiteesta

Antti Stöckell

Lapin yliopisto

antti.stockell@ulapland.fi

ABSTRAKTI

Talven olosuhteet muuttuvat epävakaammiksi ilmastonmuutoksen myötä. Olen kehittänyt muutokseen pureutuvia kokeellisia talvitaiteen menetelmiä ja innostanut työpajoissa Lapin yliopiston taideopiskelijoita aktiiviseen talvisuhteen työstämiseen. Tarkastelen, millä tavoin taiteellinen toiminta mahdollistaa talven muutoksen kokemusten käsittelyä ja kestäväää muutosjoustavuutta. Kokeellisessa talvitaiteessa etsitään kaikenlaisiin talven olosuhteisiin toimivia työskentelytapoja ja ilmaisua. Lumi materiaalina ja sen työstäminen avaa näkymiä luonnontieteelliseen tietoon synnyttäen samalla henkilökohtaisia, kehollisia ja moniaistisia esteettisiä kokemuksia. Jaetut kokemukset ja yhdessä työskentely taideperustaisesti luovat talvikulttuuria, jossa avautuu tilaa myös talven muutoksen syiden ja seurausten tarkastelulle sekä pyrki-
myksille toimia vastuullisesti.

AVAINSANAT

Talvisuhde, talvitaide, ympäristötunteet, muutosjoustavuus

DOI

[10.54916/rae.145647](https://doi.org/10.54916/rae.145647)

ILMESTYMISPÄIVÄ

21/03/2025

Sustainable Resilience in Winter Art

Antti Stöckell

Lapin yliopisto

antti.stockell@ulapland.fi

ABSTRACT

Winter conditions are becoming more unstable with climate change. I have developed experimental methods of winter art that focus on change and inspired art education students in workshops to actively work on the winter relationship. I am looking at how artistic activity enables processing the experiences of winter change and support resilience. Experimental winter art opens up vistas of natural scientific knowledge, while at the same time creating personal, bodily and multi-sensory aesthetic experiences. Shared experiences and art-based collaboration with winter opens up space for examining the causes and consequences of winter's change and efforts to act responsibly.

KEYWORDS

Winter relationship, winter art, environmental emotions, resilience

DOI

[10.54916/rae.145647](https://doi.org/10.54916/rae.145647)

DATE OF PUBLICATION

21/03/2025

Johdanto

Ilmastonmuutoksen edetessä luonnon kiertokulku vuodenaikojen vaihtelui-
neen on muutoksessa. Tarve käsitellä muutosta ja siihen liittyviä kokemuksia
niin henkilökohtaisesti kuin opetustyössäkin on ilmeinen – taidekasvatuksen
laajalla kentällä tarvitaan uusia tapoja toimia suhteessa talveen. Talvitaidetta
ja sen ilmiö-, tilanne- ja yhteisösidonnaista pedagogiikkaa on kehitetty
pitkäjänteisesti 1990-luvulta lähtien (Jokela & Huhmarniemi, 2022; Jokela,
2018). Sen käytännön toteutuksen ytimessä olleet suuret lumimuotteihin
ja runsaaseen pakkaslumeen perustuvat veistokset ovat mahdollisia vain
runsaslumisilla alueilla vakaimpina ja kylmimpinä talvikuukausina. Talven
olosuhteiden väistämätön muutos vaatii etsimään rinnalle uusia talvi-
taiteen tekemisen käytäntöjä myös pohjoisessa. Kaikenlaisiin olosuhteisiin,
Etelä-Suomea myöten, läpi koko talven mukautuvien työskentelytapojen
kehittäminen laajentaa taiteellista toimintaa talven muuttuvien ilmiöiden
parissa. Samalla avautuu edellytyksiä syvenevään talvisuhteeseen, jossa
osallisuutemme ja vastuamme muutoksen suunnasta ovat läsnä. Ihmisen
rooli ilmastonmuutoksen aiheuttajana ja kiihdyttäjänä on kiistaton. Talven
ja lumen ilmiöt ilmentävät herkästi muutoksia, jonka takia ne mahdollistavat
monenlaisen taiteellisen toiminnan niiden parissa sekä tarjoavat tilaa
muutoksen syiden ja seurausten aktiiviselle ja aktivistisellekin käsittelylle.
Prosessi voi avautua ilmastohuolien ja syyllisyyden tunteista aina kestäviin
muutospyrkimyksiin saakka vähintään omassa elinpiirissä, arvoissa ja
kulutustottumuksissa.

Tässä artikkelissa tarkastelen, millä tavoin kokeellisen talvitaiteen menetelmiä
voidaan laajentaa kaikenlaisiin olosuhteisiin soveltuviksi ja miten kokeellinen
talvitaide voi tukea muuttuvan talven kokemusten käsittelyä. Kykyä kohdata
muutos ja toimia siinä kutsutaan resilienssiksi. Pohjimmiltaan tarkastelen siten
talvitaiteen potentiaalia taidetta tekevän taiteilijan, taidekasvattajan ja toimin-
taan osallistuvan opiskelijan kestävästä muutosjoustavuudesta kasvulle taiteen
ja taideopetuksen parissa. Kestävyys koskee niin ekologista, sosiaalista, kuin
kulttuurista ulottuvuutta jokapäiväisessä elämässämme.

Menetelmällisesti työskentelytavastani muodostuu kokonaisuus, jossa on
piirteitä sekä taiteellisesta tutkimuksesta että taideperustaisesta toiminta-
tutkimuksesta. Taiteilijana arvioin henkilökohtaisen työskentelyn ja ilmaisun
kulkua sekä soveltamisen mahdollisuuksia. Taidekasvattajana selvitan taiteen
osallistavien käytäntöjen pedagogisia ulottuvuuksia, jolloin näkökulmani
avautuu kohti sosiokulttuurista kontekstia (Jokela ym., 2015). Tällöin taiteel-
linen tutkimus laajenee taideperustaiseksi tutkimukseksi, jota Leavy (2018)
kuvaava prosessi- ja ratkaisukeskeiseksi, tiedeidenväliseksi ja osallistavaksi.
Taideperustaisena toimintatutkimuksena (Jokela & Huhmarniemi, 2020)
Lumileikit -sarjan teokseni sekä organisoimani talvitaiteen työpajat tuottavat
toistuvissa toiminnoissa kerätyn aineiston, jonka keskeisintä materiaalia ovat
työskentelyprosessejani ja teoksiani dokumentoivat valokuvat sekä taide-
kasvatuksen ensimmäisen vuosikurssin opiskelijoiden työpajaraportit.

Aloitin oman taiteellisen prosessini Lumileikit -sarjan vuonna 2009. Talvitaiteen työpajojen organisoijana minulle avautui tilaisuus soveltaa henkilökohtaisessa taiteessa oppimaani aluksi etäopetuksena toteutettuun työpajatyöskentelyyn koronapandemian pakottamana syystalvella 2020. Pandemian mentyä palasimme lähiopetukseen, mutta jatkoimme kokeellisin tavoin, kuitenkin perinteisiin työpajoihin verraten itsenäisempänä ryhmätyöskentelynä. Opiskelijoiden työpajaraportit tulevat siten neljältä Taide- ja ympäristöpedagogiikan kurssilta (2020-2023), joilla ennen talvipajaa on jo työskennelty syyspajassa ympäristötaiteen tavoin tarkastellen taide- ja ympäristökasvatuksen yhteyksiä ja mahdollisuuksia. Talvipajassa on lähdetty liikkeelle talvisuhteen elementeistä, eli yksilöllisistä kokemuksista, talven ilmiöihin liittyvästä tiedosta ilmastonmuutosnäkökulmat huomioiden ja kulttuurin näkökulmista. Raportoinnissa on pyydetty pohtimaan suunnittelu- ja toteutusprosessin kuvailun rinnalla sisällöllisiä löytöjä ja jatkokehittelyn ideoita tulevan opettajuuden kannalta. Opiskelijoiden raporteissaan esittämät sisällöt tulevat heidän omista valinnoistaan, mitä he ovat halunneet käsitellä, eli raporttien laatimisohjeiden taustalla ei ole erityisesti minun tutkimuksellisten näkökulmien korostamista.

Artikkelissa kuvilla on keskeinen tehtävä. Ne todentavat vuosikalenterin tapaan kokeellisen talvitaiteen mahdollisuuksien kirjoa vuoden kierrossa peräti kahdeksan kuukauden ajalta, eli lokakuun ensilumilta toukokuun viimeisiin lumen rippeisiin saakka. Pitkään jatkuneen määrätietoisien työskentelyn tuloksena ne osoittavat, miten perinteisestä sydäntalven lumi-veistosta voidaan laajentaa menetelmiä ja ilmaisua kattamaan koko talvi. Useimmat kuvat esittävät lopputuloksen kuvatekstien sisältäessä myös tekniikoita, olosuhteita ja välineitä koskevia vihjeitä. Näen kuvat myös talven kulttuurisina representaatioina, jolloin niiden tulkinnoilla on osansa katsojan talvisuhteen muotoutumisessa. Representaation käsitettä tarkastelevan Mäkikoskelan (2008) mukaan kuvallisuus näyttäytyy hyvin eri tavoin riippuen siitä, käsitämmekö sen todellisuutta heijastavana tai tulkitsevänä vai rakentavana. Hän jatkaa, että nähdessämme kuvat todellisuutta rakentavina, kysymme, millaisen suhteen todellisuuteen kuva rakentaa ja millä keinoin.

Tarkasteluni alkaa talvisuhdetta rakentavasta luonnonilmiöiden havainnoinnista toiminnallisen talvitaiteen parissa, edeten kohti kokemuksellisia ja kulttuurisia merkityksiä, joissa talven muutosten herättämällä tunteilla on tärkeä tehtävä. Näkökulmia vuoropuheluun tuon luonnontieteen, taiteen ja taidekasvatuksen tutkimuksen sekä ympäristöpsykologian aloilta. Henkilökohtainen, viisitoista vuotta jatkunut lumityöskentelyni painottuu aluksi vahvemmin. Tämä työskentely on luonut pohjan muutamille viime vuosina ohjaamilleni työpajoille, joita tarkastelen lähemmin lopuksi.

*Kuva 1.
Kokeellisen talvitaiteen kausi voi alkaa heti, kun lämpötila painuu pakkaselle ja vettä ilmenee jäätyneessä olomuodossa. Tuulen kera satanut lokakuinen ensilumi kuorrutti puiden rungot taiteilijan kuvioitavaksi. Työskentely oli hiljaista ja varovaista rapsuttelua, kosketus niin kevyt, ettei lumen alla ollut jäkkälä vahingoittunut. Vastaava ohuen lumikerroksen poistamiseen perustuva kuviointi onnistuu monenlaisilla alustoilla, kuten nurmella, kalliolla tai parkkipaikan asfaltilla. Useimmille juuri lumi tekee talven tunnun. Kuva: Antti Stöckell, 2020.*

Kanssatoimijuutta luonnonilmiöiden parissa

Talvi ja lumi luonnonilmiöinä johdattavat korostuneesti luonnon prosessien, jatkuvan muutoksen ja vaihtuvien olosuhteiden äärelle. Luonnontieteessä kuvatujen ilmiöiden havainnointi on luontevaa talvitaidetta, kuten lumi- ja jääteoksia tehtäessä. Tällainen havainnointi on myös luonnon- ja ympäristönlukutaidon harjoittamista, joista edellistä Björklund ym. (2022) kuvailevat ymmärrykseksi lajien biologiasta ja ekologiasta, jälkimmäisen painottaessa biofyysisen ja materiaalisen lukutaitoa sekä ekosysteemiin sisältyvien vuorovaikutusten ja prosessien kokonaisuuden hahmottamista. He toteavat molemmissa olevan olennaista tunnistaa myös ihmisen – yhden lajin muiden joukossa – vaikutus kokonaisuudessa. Luonnontieteellinen tieto luo perustaa luonnon- ja ympäristönlukutaidolle talven ilmiöiden äärellä ollen kuin talvitaiteilijan materiaalioppia, sen tarjotessa kuvauksia lumen ja jään ominaisuuksista, jotka ovat käsillä materiaalia työstettäessä.

Näen luonnontieteellisen tiedon sopivan myös posthumanistisiin ja uus-materialistisiin (Lummaa ja Rojola, 2014) näkökulmiin, sillä koen tiedon syventävän ymmärrystä talven vaihtuvien olosuhteiden ja lumen toimijuudesta. Page (2020) korostaa kehollisuuden ja materiaalisuuden yhteenkietoutumista uusmaterialistista paikkapedagogiikan teoriaa kehitellessään; teemme ja opimme materian kanssa, kehojen ja materian suhde on pedagoginen. Näen lumen ainutlaatuisena opettajana sen mahdollistaessa kestäväällä tavalla jopa yli puolet vuoden kierrosta kokea ja oppia kehon ja materian arkisia ja erityisiä yhteenkietoutumisia. Lumen lukutaito on siten korostuneen kehollista ja toiminnallista.

Olen käyttänyt ilmaisua talvisuhde kysyessäni taidekasvatuksen opiskelijoilta heidän suhteestaan talveen. Talvisuhde on varsin selkeästi rajautuva ulottuvuus luontosuhteessa, jota on toisaalta käsitteenä kritisoitu sen eriyttäessä ihmisen ja kulttuurin luonnosta, kuten Björklund ym. (2022) toteavat. He tiivistävät käsitteellisten uudelleenjäsenysten tarpeen Lesley Headin kirjoituksen pohjalta siten, että meidän tulee käsitteellistää ihmisyyden erillisyyden sijaan liittolaisuuden ja yhteenkietoutumisen kautta, unohtamatta ihmisen valtaa tuhota ja korjata. Samalla, kun jatkamme tärkeää pohdintaa, mitä luonto käsitteenä merkitsee, tarjoaa jokseenkin selvärajaisena luonnonilmiönä määrittyvä talvi liittolaisuuden ja yhteenkietoutumisen tarkastelun näkökulman. Talvisuhdetta luontosuhteen elementtinä voi tarkastella ihmisten talvea koskevinä asenteina, käsityksinä ja arvostuksina, kuten Björklund ym. (2022) toteavat luontosuhteen kohdalla. Heidän mukaansa ymmärryksemme luonnosta on myös sosiaalisesti konstruointua, havainnoimme luontoa aina jonkun diskursiivisen linssin tai sosiaalisen narratiivin kautta. Näin on talvenkin kohdalla.

Talvisuhteen muotoutumisessa ovat mukana eri lähteistä omaksumamme tieto, arjessa ja erilaisissa aktiviteeteissa kokemamme talven luonnonilmiöt vaihtelevine olosuhteineen sekä talven kulttuuriset representaatiot (vrt. Björklund ym, 2022). Artikkelini tässä luvussa huomion kohteena on erityisesti talven prosessimaisen, jatkuvan muodonmuutoksen ymmärrystä lisäävä tieto. Artikkelini seuraavassa luvussa tarkastelen lähemmin kokemuksia.

Talvi on osa laajempaa ilmiötä. Sitä maapallon osaa, jossa lämpötila laskee nollan alapuolelle ja vettä ilmenee jäätyneessä olomuodossa, kutsutaan kryosfääriksi ja sen laajuus maapallon pinta-alasta on noin 35 prosenttia (Vassnes, 2019).

Kuvakollaasi 2.

Syystalven ohutta rantajäätä voi työstää veistäen tai valmiita sirpaleita sommitellen. Vesi on ainoa aine, jonka kiinteä olomuoto kelluu nestemäistä kevyempänä. Sijaintia merkitsevät symbolit (vas. ylh.) viittaavat taiteessani tekemisen paikkakokemuksiin ollen toisaalta myös kuin kohoavia pisaroita. Lumi ja jää voivat haihtua myös vesihöyrynä suoraan ilmaan, sulamatta vedeksi (Vassnes, 2019). Puron jääpuikkoihin ei välttämättä tarvitse koskea – veden liike, solina ja valon säihke rauhoittaa keskittymään luonnon kauneuteen. Kuvat: Antti Stöckell, 2021.

Lumipeite on kryosfäärin nopeimmin muuntuva osa luonnollisessa vuodentakierrossa (Vassnes, 2019). Lumen kokonaismassa pohjoisella pallonpuoliskolla ei ole vähentynyt, mutta sitä sataa nykyään entistä enemmän tietyille alueille, kun toisaalla se vähenee (Pulliainen ym., 2020). Tämä ilmiö on havaittavissa Suomen alueella etelän ja pohjoisen välisenä kasvavana erona. Kryosfäärin kutistuminen merkitsee myös lämpötilan nopeampaa nousua lumettoman maan imiessä auringon lämpöä lumipeitteistä maata enemmän (Vassnes, 2019).

Talven ja kesän vaihtelussa tapahtuva jäätyminen ja sulaminen säätelevät veden kiertokulkua elämälle suotuisalla tavalla, mutta ihmisen toiminnan kiihdyttämä ilmaston lämpeneminen nopeuttaa merivirtojen, jäätiköiden, lumipeitteen ja kasvillisuuden muutoksia, joiden seurauksia on vaikea ennustaa (Vassnes, 2019). Heikkisen ja kumppanien (2020) mukaan kasvien ja eläinten sopeutuminen talven nopeisiin muutoksiin on kovalla koetuksella. Lumipeitteen tulon ja lähdön ajoitus sekä lumipeitteen laadun vaihtelut sään ääri-ilmiöiden lisääntyessä (ks. kuvapari 5. vas.) aiheuttavat vakavia haasteita monien lajien lisääntymiselle, suojautumiselle, ravinnon hankkimiselle ja saalistamiselle (Haataja, 2018; Heikkinen ym., 2020). Me ihmiset emme ole samalla tavoin alttiina ja välittömässä vaarassa näiden muutosten alla, mutta rakentamamme infrastruktuuri, jonka varassa pitkälti elämme, on haavoittuvainen esimerkiksi muutuneen roudan ja talvitulvien vuoksi. Pohjimmiltaan olemme tietenkin yhtenä lajina muiden joukossa samassa veneessä ekosysteemien muutoksessa.

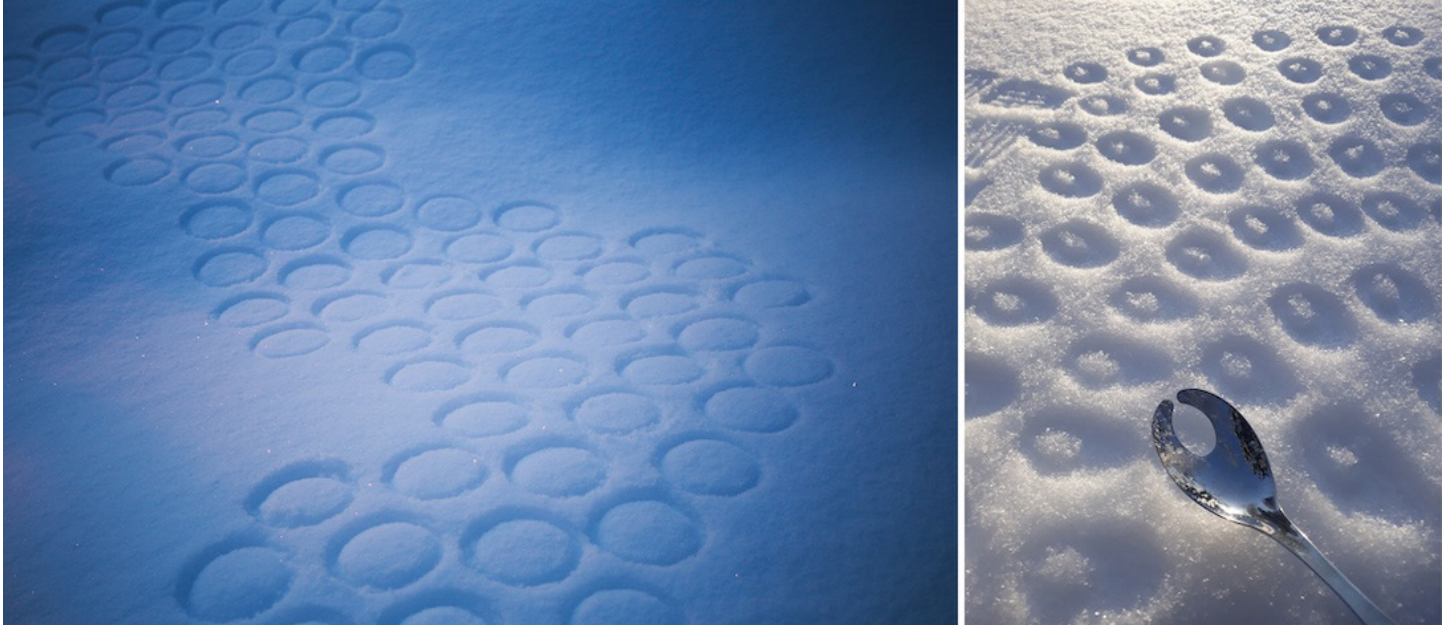
Kuvakollaasi 3.

Vesistöjen jään vahvistuttua on suurempien jääteosten aika. Jään nostaminen tuo näkyviin jäätyksen aikana tapahtuneita ilmiöitä, kuten kuplia ja pillimäisiä ilmataskuja jään sisällä. Jääkannen alle vähähappisissa oloissa muodostuva kirkas teräsjää toimii kuin linssi taittaen ja tehden näkyväksi valitsevaa valoa sävyineen. Samea kohvajää syntyy teräsjään päälle nousseen veden ja lumen muodostamasta sohjosta. Massiivinen jääteos voi sulaa jopa päivissä tai kuten kuvan teos, hitaasti kuukausien mittaan, tarjoten molemmissa tapauksissa mainion havaintoaseman seurata jään reagointia säähän. Kuva vas. alh. osoittaa talven omaa toimijuutta, jään sulamista yli neljän kuukauden ajalta. Kuvat: Antti Stöckell, 2023 ja 2024.

Kryosfäärin globaalin mittakaavan rinnalla niin talven arkisia kokemuksiamme kuin talvitaiteilijan työskentelyn mahdollisuuksia määrittävät lumen jatkuvaan muodonmuutokseen (ks. Leppäranta ym. 2017) kuuluvat ilmiöt, kuten vesimolekyylien kiteytyminen jääksi, kiteiden rakentuminen hiutaleiksi ja hiutaleiden kertyminen lumipeitteeksi, joka edelleen muuttaa olemustaan sydäntalven kuohkean ilmavasta, maan elämää suojaavasta seoksesta kevättä kohti aina tiheämpiin olomuotoihin ja lopulta jälleen vedeksi. Talven kuluessa tuuli, lämpötilan vaihtelu ja lumipeitteen alemmissä kerroksissa paine muokkaavat lumen rakennetta. Muodonmuutoksessa elävät lumen tiheys, kidekoko, vesiarvo ja näistä seuraavat kantokyky, puristuslujuus ja vetolujuus (Ryynänen, 2011) ovat muuttujia, jotka lunta työstävä kohtaa hyvin erilaisina jopa yhden päivän aikana – sekä luonnollisina ilmiöinä, että ajoittain ilmastomuutoksen myötä rajusti vaihtelevina sään ääri-ilmiöinä.

Perinteisen veistoaihion kovuus, eli tiheyden kasvu, saavutetaan edellä kuvatun kaltaista luonnollista prosessia kiihdyttämällä pakkaslunta muotissa polkien. Kokeellinen talvitaide puolestaan houkuttelee havainnoimaan lumen muodonmuutosta ja kokeilemaan, millaista taiteellista ilmaisua lumen kulloinkin tarjolla olevat olomuodot sellaisenaan mahdollistavat. Tällöin lumen luonnontieteen oppiminen voi yhdistyä saumattomasti kasvavaan kykyyn toimia lumen kanssa – lumi ja talvi opettavat näin olosuhdeosaamista ja kanssatoimijuutta, joka on avain käytännölliseen ja toiminnalliseen muutostoustavuuteen väistämättä muuttuvassa talvessa.

Tammikuisen vesisateen jälkeisen pakkasen jäädyttämä hanki (ks. esim. kuvapari 5, vas.) tai pohjoisessa lumen kasvavan tiheyden myötä jopa toukokuun lopulle viipyvää lumipeite tuntuvat ääri-ilmiöinä ristiriitaisilta. Iloa uusista mahdollisuuksista varjostava huoli muutoksen syistä ja seurauksista saa näkyä myös taiteellisessa ilmaisussa. Talvea oppimisympäristönä tarkastelevalle taidekasvattajalle tässä on tilaisuus tarttua kryosfääriä muuttavan ilmastomuutoksen herättämiin yhteiskunnallisiinkin kysymyksiin. Millaiset arvot ohjaavat taidekasvatustoimintaamme ja millaisia jälkiä tuotamme talven maisemaan ja oppilaiden mielenmaisemiin? Kehollisesti ja toiminnallisesti talvitaiteen parissa omaksutulla lumen fysikaalisia ominaisuuksista kuvailtavalla tiedolla on suora yhteys ilmastomuutoksen kokoihin kysymyksiin. Tutkitun tiedon arvoon havahduttaminen on yksi tärkeä ulottuvuus luonnonlukutaidon harjoittamisessa ja talvisuhteen syventämisessä.

Kuvapari 4.

Kokeellinen talvitaide on myös hetkittäin elävän valon taidetta. Tammikuun alun vaivoin horisontin ylle kivunneen auringon pehmeä valo pyyhkäisi kevyesti hangelle painelemiani kuvioita. (kuva vas.) Jäljet lumella ja lumipeitteen valoa ja samalla lämpöä heijastavat ominaisuudet johdattavat arvo- ja kestävyyspohdintoihin jättämistämme jäljistä talven maisemaan niin konkreettisesti, kuin symbolisessa tai metaforisessa mielessä. Pehmeän lumen kuviointiin käy mikä tahansa esine, kuten keittiön laatikon välineet. Kokeellinen talvitaide on matalan kynnyksen taidetta. Uteliaan leikkisä asenne tuo iloa huolestuttavienkin talven muutosten keskellä. Kuvat: Antti Stöckell, 2021 ja 2022.

Ympäristötunteet ja muuttuva talvi

Luonnontieteen tarjoama tutkimustieto lumen ja talven ilmiöistä tai laajimmillaan ilmastotutkijoiden vuosittaiset raportit (ks. esim. Ripple ym., 2024) eivät välttämättä synnytä kriittistä asennetta ja aktivismia talven puolesta. Jotta edellä mainittua käytännöllistä ja toiminnallista muutosjoustavuutta voidaan syventää koskemaan asenteita ja arvoja, tarvitaan tunnetasolla koskettavia henkilökohtaisia ja yhteisiä elämyksiä, joita talvi yhä mahdollistaa ja joiden kokeamiseen talvitaiteella voidaan herkistää. Näkökulma ihmisen ja talven yhtenäistymisen tarkastelussa kääntyy artikkelini tässä luvussa siten lumesta kohti havaitsevaa ja kokevaa ihmistä tunteineen sekä kulttuurisia merkityksiä.

Talven esteettisessä ulottuvuudessa korostuvat aistein havaittavat ilmiöt ja niistä muodostuvat talven kokemukset: Miltä talvi näyttää, tuntuu ja kuulostaa? Tällöin ollaan yhden taidekasvatuksen perustehtävän äärellä – havainnointitaitojen alueella. Talven ja talvitaiteen visuaalisuudessa valon määrä ja laatu ovat keskeisiä. Sydäntalven vähäistä valoa kompensoi lumen rikkaasti vaihtelevien olomuotojen valoa heijastavat ominaisuudet. Vaihtelevassa valossa lumen muotoilu on kuin valon veistämistä. Harmaana päivänä muotoja on vaikea havaita. Talvi-iltoina korostuu lähes kaikkialle pilvistä ja lumesta heijastuva keinovalaistuksen sävy maailma, jota valosaasteeksikin (Hufnagel, 2022) kutsutaan. Lumen puuttuessa pimeys korostuu. Toinen korostuva kokemus – ilmaston lämpenemisestä huolimatta – on talven

kylmyys, jonka aistimme monin tavoin lämpimästäkin pukeutuessamme. Kylmyyteen liittyy läheisesti talven ääniympäristö ja -maisema; voimme kuulla pakkasen paukkuvan puissa ja narisevan askeleidemme alla. Joen tai järven jäätymisestä, samoin kuin jäiden lähdöstä kuuluvat äänet ovat yksi huikkeimpia talven äänimaisemia. Sydäntalven luonnon hiljaisuutta vasten korostuvat toiminnan ja liikkeen äänet lumella.

Lumen kanssa toimiessamme ja eri tavoin lumella liikkuessamme tunnemme lumen olemuksen ja laadun olosuhteiden, eli kelin mukaan muuttuvana vastuksena, kitkana ja painona kokonaisvaltaisen kehollisesti – äärimmäisestä kepeydestä aina toivottamaan raskauteen asti. Näitä moniaistisia ja kehollisia kietoutumisia talven kanssa voi luonnehtia Snellmanin (2018) tapaan affekteina, ihmisen sulautumisena prosessiin materiaalisuuksien kanssa ja kohtaamisina, joissa persoona ei ole hallitsevassa asemassa vaan muotoutuminen, transformaatio. Hän korostaa opetukseen liittyen yksinkertaisilta tuntuvien, läsnäolevien materiaalisuuksien ja niiden affektiivisten voimien tunnistamista ja tunnistamista. Lumen kanssa tällainen affektien intensiivinen ruumiillinen ja ei-kielellinen taso tuntuu olevan vahvasti läsnä, se edeltää sanoitettavissa olevia tuntemuksia ja tunteita.

Kuvapari 5.

Myös talviyöhön kuuluvat luonnon valoilmiot ja valaisun mahdollisuudet. Sään ääri-ilmiön jäädyttämän tammikuisen hangen pinnasta sahaamani kolmiot heittävät varjojaan täysikuun valossa. Terävien kolmioiden voi tulkita ilmentävän vaaraa, jonka pehmeää lunta suojaakseen tarvitsevat lajit kohtaavat. (kuva vas.) Helmikuisen teoksen (oik.) lumikappaleet sahasin edellisellä hiihtoretkellä tamppaamastani lumesta. Otsavaloni nostaa teoksen esille, kun taas yleisvalo pitkän valotusajan kuvaan tulee revontulen lisäksi takana pilvistä heijastuvista kaupungin valoista. Kuvat: Antti Stöckell, 2020 ja 2021.

Monella tapaa muuttuvan maailman myötä resilienssin käsite on levinnyt lähes kaikille aloille. Resilienssi tunnustaa ei-toivottujen tapahtumien väistämättömyyden yhä monimutkaisemmissa järjestelmissä (Pursiainen, 2023). Ilmastonmuutoksen myötä kohtaamme jo nyt väistämättömiä, sopeutumista vaativia olosuhteita, riippumatta siitä, kuinka paljon ponnistelemme muuttaaksemme omia elintapojamme esimerkiksi hiilineutraaleiksi. Poijulan (2018) mukaan resilienssien yksilöiden ja yhteisöjen erityispiirre on päättäväisyys hallita omaa kohtaloaan myös olosuhteissa, joita ne eivät voi hallita. Hän listaa lukuisia resilienssille ehdotettuja suomennoksia, kuten sopeutumis-, selviytymis-, muutos-, toipumis- ja palautumiskykyisyys. Suomennon vierasperäisen resilienssin käsitteen tässä yhteydessä yksilöä, yhteisöä ja kulttuuria koskeväksi kestäväksi muutosjoustavuudeksi, joka tarkoittaa sekä käytännöllistä kykyä sopeutua toimimaan ilmastonmuutoksen myötä muuttuvassa talvessa, että pyrkimystä kohti ilmastonmuutosta ehkäisevään tai vähintään hidastavaan toimintaan. Ihmisen osuuden ilmastonmuutoksen kiihdyttäjänä ollessa kiistaton, on muutosjoustavuuden oltava käytännöllisen sopeutumisen rinnalla myös kykyä tarkastella kriittisesti arvoja ja asenteita esimerkiksi kulutustottumustemme taustalla, joilla on yhteys ilmastonmuutokseen. Taidekasvatuksessa ja koulu- maailmassa on luontevaa lähteä näissä tarkasteluissa liikkeelle omasta elinpiiristä tunnistuen välittömiä vaikutusmahdollisuuksia.

Veijonahon ja Salmela-Aron (2022) tutkimuksessa todettiin nuorten ilmastonmuutokseen liittyvien huolien kasvaneen ympäri maailmaa. Pieni osa pääkaupunkiseudun lukiolaisnuorista (14 %) oli ylikuormittuneita, valtaosan jakaantuessa joko ilmastoahdistusta kokeviin (42 %) tai asiasta itsensä ulkoistaviin (44 %). Ylikuormittuneet ja ilmastoahdistuneet osallistuivat ympäristö vastuulliseen toimintaan, mihin ulkoistajat eivät puolestaan sitoutuneet. Ylikuormittuneet raportoivat myös masennusoireista, ilmastoahdistuneiden kokiessa lähinnä riittämättömyyden tunteita (Veijonaho ja Salmela-Aro, 2022).

Kestävälle muutosjoustavuudelle onkin kasvava tarve ilmastonmuutoksen tuottamien tulevaisuushuolien alla. Pihkala toteaa useimpien lievänäkin kokeman ympäristöahdistuksen voivan heikentää merkittävästi elämänlaatua ja tulevaisuuden näkymiä. ”Kyse on vähintäänkin puoliksi pinnan alla kytevästä levottomuudesta ja huolesta, joka etsii purkautumiskeinoja” (Pihkala 2017, s. 21). Huolestuttavien muutosten tuottamien tunteiden tunnistaminen itsessä ja toisissa, niistä puhuminen ja toiminta voi kääntää huolia toiveikkudeksi. Pihkala (2019) kutsuu kykyä elää ympäristötunteiden kanssa emotionaaliseksi resilienssiksi. Hän listaa siihen sisältyvän muiden muassa kyvyn suhtautua myötätunnolla vaikeina ja kielteisinäkin pidettyihin tunteisiin, kyvyn säädellä tunteita, kyvyn hyväksyä se, että särkymisen kautta voi rakentua jotain vahvempaa, kyvyn kanavoida tunteiden energiaa rakentavasti, kyvyn keholliseen ja luovaan ilmaisuun, kyvyn löytää ja tuntee yhteyttä toisten tunteiden olentojen sekä luonnonympäristöjen kanssa. Lumen kanssa kehollisesti ja luovasti työskennellessäni olen kohdannut omia talvien tulevaisuuteen sekä laajasti ekokriisiin liittyviä tunteitani niiden koko skaalalla.

Eettiset kysymykset ja huolet kietoutuvat vahvasti arjen estetiikkaan (Saito, 2022) jota toisaalta luonnehtii myös tuttuus ja sitä myöten huomaamattomuus

(Puolakka, 2021), jolloin arjen ympäristö piiloutuu. Muutos tuo piiloutuneen näkyväksi ja aktiivisen tarkastelun alle (Karjalainen, 2006). Ilmastonmuutoksen myötä loskainen, likainen ja hankalan jäinen erityisesti urbaanissa ympäristössä ovat myös talven estetiikkaa ja siten talvitaiteilijankin mahdollista työkenttää yhä useammin. Kun aiemmin olemme tietoisesti hakeneet perinteisille lumi-veistoksille puhtainta mahdollista lunta, kiinnostuivat opiskelijat viimeisimmässä työpajassa likaisenkin lumen mahdollisuuksista ilmaisussa.

Kuvakollaasi 6.

Helmi-maaliskuussa lumipeitteen kasvettua paksuutta voi kaatuneiden puiden rungoille tai suurten kivien päälle satanutta lunta muotoilla vaikkapa sahalla. Tällöin havainnollistuu erilaisten lumi-laatuojen kerrostuminen sekä alempien kerrosten muuntuminen ajan ja paineen vaikutuksesta. Näin hahmottuu esimerkiksi se, millaisissa oloissa lumen alle suojautuvat eläimet ja kasvit talvehtivat.

Kuvat: Antti Stöckell, 2021.

Ilmastonmuutos tuo ekokulttuureille voimakkaita uudistumisen paineita (Huhmarniemi & Jokela, 2020). Perinteisesti talven kulttuuria ovat olleet askareet ja työt, joita on tehty kelin ollessa sopiva. Esimerkiksi keväinen hankikanto tarjoaa yhä hyviä olosuhteita liikkumiselle ja kuormien kuljettamiselle luonnossa. Työskennellessäni aiemmin vain kevään hankikannon aikaan, koin taiteilijana yhteyttä menneiden sukupolvien kulttuuriperintöön, kelin hyödyntämisen taitoon. Kun sitten ryhdyin kokeilemaan erilaisten olosuhteiden tarjoamia mahdollisuuksia, vaihtui kevättalven odotus lähes jatkuvaan valppauteen ja talven etenemisen tarkkailuun. Tästä käynnistyi myös henkilökohtainen talvisuhteeni murros. Työskennellessäni ajoittain sään ääri-ilmiöiden luomissa olosuhteissa, ymmärsin väistelleeni kohtaamasta omia ilmaston ja talvien muutoksen tuottamia ahdistaviakin tunteita, jotka olivat kyteneet pinnan alla Pihkalan (2017) kuvaamalla tavalla. Vähitellen oivalsin työskentelyni mahdollisuuksia purkaa näitä tunteita. Olen aiemmin soveltanut talvitaidetta aktivistisesti paikallisyhteisön elinympäristön puolustamiseen liittyen (Stöckell, 2016), mutta en uskonut taiteen vaikutusmahdollisuuksiin talven pelastamisen kokoisissa haasteissa. Vaikutusmahdollisuudet avautuvat toivon herätessä.

Pihkala (2019) toteaa, ettei ympäristötunteiden kohtaamiseen ole ollut yhteisössä tapakulttuuria. Hän jatkaa, että ympäristötunteisiin liittyy sosiaalisia jännitteitä, koska ne nivoutuvat yhteen ympäristönsuojelullisten kysymysten kanssa, joista vallitsee erimielisyyksiä ja jännitteitä ihmisryhmien välillä. Ympäristötunteiden kulttuuripolitiikaksi Pihkala (2019) kutsuu normeja ja valtarakenteita, joilla ympäristötunteita voidaan tietoisesti pyrkiä kana-voimaan tietyn poliittisen tarkoituksiperän edistämiseksi. Hänen mukaansa olennaista on, tehdäänkö tämä rakentavasti, kuten väkivallattomana kansalaisvaikuttamisena. Kyky tunnistaa ympäristötunteiden kulttuuripolitiikan ilmiöitä on myös yksi Pihkalan listaamista emotionaalisen resilienssin kyvyistä. Mediassa ja taiteessa talven muutosta kulttuurisesti representoivilla kuvilla on talvisuhteemme muovaajina roolinsa. Ilmastonmuutosta koskevassa uutisoinnissa korostuvat arkeemme nähden etäiset ilmiöt, kuten jääkarhut sulavilla jäätiköillä. Millaista olisi kokemusperäistä talvisuhdettamme ilmasto-kriisin aikoina todenmukaisemmin rakentava kuvasto ja kulttuuriset representatiot, jotka liittyvät maailmaan, joka avautuu heti ulko-ovemme takana?

Pihkala (2019) kertoo useiden psykologien korostavan ekokriisin aikana tarvetta sopeutua muuttuviin olosuhteisiin myös tunnemaailman kannalta sekä tarvetta hyväksyä oma vastuu ja toisaalta myös riittämättömyys. Näistä voi seurata syvällistä omien arvojen tarkastelua. Ahdistuksen, surun ja syyllisyyden kaltaisten ympäristötunteiden rinnalla on keskeisen tärkeää löytää toivon ja ilon lähteitä. Kokeellisessa talvitaiteessa olen kokenut surua ja iloa yhtä aikaa ambivalentteina kokemuksina. Surua siitä, mitä olemme menettämässä ja iloa siitä, miten muotoilemani lumi on hehkunut kevään valoa.

Kuvakollaasi 7.

Huhtikuussa vaihtelevat kulkijan kantava, sahattava kantohanki ja suojasäiden puiden kylkiin tarttuva nuoskalumi. Työskentelypaikka voi löytyä takapihalta, jossa halkopinon korkeus on pian tuplattu, tai lähimetsän hylätyn metsäkämpän vaiheilta, jolloin paikkojen kulttuuriset merkitykset voivat olla tärkeä osa työskentelyä. Pisarat voivat kuvata yhtä lailla lumen sulamista kuin ympäristösuraa, joka sekin Pihkalan (2017) mukaan sulaa ja helpottaa, kun suostuu suremaan. Kuvat: Antti Stöckell, 2023, 2021, 2023.

Talven leikit lumessa ja pimeässä ovat kiehtoneet lapsia sukupolvesta toiseen ja leikin kautta on opittu myös talveen ja lumeen liittyviä tietoja ja taitoja (Nyman, 2004). Sarjallisen ja talvesta toiseen jatkuvan taiteeni olen nimennyt Lumileikeiksi. Luostarinen (2023) osoittaa, että kiinnittymisen kokemuksia paikkoihin voidaan tuottaa aikuisillekin vapaiden ja mielikuvituksellisten, lapsuudenkaltaisten leikkikokemusten avulla. Paikkojen rinnalla voimme kiintyä lumeen ja lumen kanssa työskentely voi kiinnittää jännittävällä tavalla paikkoihin. Lumi tarjoaa leikille alibin (Luostarinen, 2023), joka voi vapauttaa nuoren ja aikuisenkin leikillisyyden. Stöckell ja Luostarinen (2022) kuvaavat, miten taiteen kokonaisvaltaisessa luonnon ja kulttuurin yhdistävässä lähestymistavassa ei suljeta silmiä vaikeiltakaan kysymyksiltä, vaan otetaan myös huolet ja ihmisen toiminnasta aiheutuneet ongelmat leikin sisällöksi.

Heidän mukaansa tämä voi onnistua, kun ymmärrystä ekosysteemeistä ja ihmisestä niiden osana kasvatetaan leikin ilon ja toiminnallisuuden kautta. Taiteellinen toiminta lumen kanssa saa olla myös leikkiä, jonka myötä talvi-suhde syvenee. Ponnistelemme vain sen puolesta, mitä arvostamme ja mitä rakastamme. Siksi on tärkeää kannustaa yhä uusia sukupolvia löytämään talven ja lumen kauneus.

Kuvakollaasi 8.

Puuttomalta tunturiylängöltä – jotka hiljalleen metsittyvät ilmaston lämmetessä – löytyy läpi talven tuulen kinostamaa tiivistä lunta sahattavaksi. (vas. ylh.) Kun aamuhanki pehmenee, tukea rakentelulle voi hakea vaikkapa kallion kyljestä. Tämä kallionkylki sijaitsee kaivoshankkeen uhkaamalla suojelu-alueella. (oik. ylh.) Talven viimeiset lumet pohjoisessa löytyvät toukokuun lopulla tai kesäkuun alussa pohjoisrinteiden painanteista. Lämpimässäkin säässä vetinen sohjo pitää hetken muotonsa erilaisin astiain muotoiltuina installaatioina – kuten tässä taiteilijan juhlistaessa pyöreitä vuosiaan lumikakuin. Kuvat: Antti Stöckell, 2021, 2023, 2023.

Kokeellisen talvitaiteen soveltamista työpajoihin

Millä tavoin edellä kuvatut kokeellisen talvitaiteen työskentelytavat soveltuivat työpajatyöskentelyyn? Millaista talvisuhteiden rakentumista sekä muutostavouuden elementtejä opiskelijoiden työpajaraportit ilmentävät? Olen johdattanut opinnit aloittavia taidekasvatuksen opiskelijoita (n. 25 opiskelijaa vuosittain) kokeellisen talvitaiteen pariin neljässä työpajassa alkutalvesta 2020 lähtien, aluksi koronapandemian aikaisen etäopetuksen pakottamana. Näin ollen näissä neljässä työpajassa on ollut lähes sata opiskelijaa. Koronavuosina työskenneltiin yksin tai pareittain ja vasta pandemian mentyä suurempina ryhminä. Aineistona käyttämiäni opiskelijoiden raportteja on kertynyt 59. Talvipaja on ollut osa laajempaa Taide- ja ympäristöpedagogiikan kursssia, jonka alkusyksyn työpajassa on jo työskennelty ympäristötaiteen tavoin tarkastellen taide- ja ympäristökasvatuksen yhteyksiä ja mahdollisuuksia. Talvipajassa on lähdetty liikkeelle edellä kuvatuista talvisuhteen elementeistä, eli yksilöllisistä kokemuksista, talven ilmiöihin liittyvästä tiedosta ilmastonmuutosnäkökulmakin huomioiden ja kulttuurin näkökulmista.

Työpajojen osallistujia on sosiokulttuurisen innostamisen hengessä (ks. Kurki, 2000) rohkaistu jakamaan vapaasti talveen liittyviä muistoja, kokemuksia, tunteita ja merkityksiä. Hyvin harva on työskennellyt lumen kanssa lapsuuden leikkien jälkeen luovilla tavoilla. Työpajojen tavoitteena on tukea myös uusien opiskelijoiden ryhmäytymistä ja uuteen opiskeluympäristöön kotiutumista. Työryhmät ovat saaneet antaa prosessin johdattaa vapaasti erilaisten sisältöjen äärelle. Raportoinnissa on pyydetty pohtimaan suunnittelu- ja toteutusprosessin kuvailun rinnalla sisällöllisiä löytöjä ja jatkokehittelyn ideoita tulevan opettajuuden kannalta lyhyesti tiivistäen. Opiskelijoiden raporteissaan esittämät sisällöt tulevat heidän omista valinnoistaan, mitä he ovat halunneet käsitellä. Näin ollen opiskelijoiden valinnan (viidesosa) ilmaista raporteissa ilmastonmuutoshuolia tulkitsen heijastavan Veijonahon ja Salmela-Aron (2022) kuvaamaa tilannetta nuorten keskuudessa; teema on hyvin kipeä melko pienelle osalle nuorista, valtaosan kokiessa hyvinvointinsa hyväksi ilmastonmuutoksen suhteen lievästä ahdistuksesta huolimatta, tai ulkoistaessa itsensä ilmiöstä kokonaan. Aineistoesimerkein luon kuvaa koetusta työpajasta kokonaisuutena, vaalien toimintatutkimukselle ominaista periaatetta aineiston moniäänisyydestä (Heikkinen & Syrjälä, 2006); kaikenlaiset talvisuhteet ovat yhtä arvokkaita.

Valtaosassa raportteja talvisuhteen muotoutumisen vaiheita kuvataan kaksijakoisesti lapsuuden iloisten talvileikkien ja niistä etäännyttymisen kautta. Työpajakokemusta kuvattiin paluuna lapsuuden tunnelmiin.

Kun mietin suhdettani talveen, ymmärsin että aikaisemmin olen ajatellut talvea pitkälti vain käytännön kannalta. Se on tarkoittanut minulle tavalista tarkempaa valmistautumista ja huolehtimista. Auraamista, pukeutumista, lämmitystä, hiekotusta, vesiputkien jäätymistä, pimeää... Mutta näistä asioista huolimatta mieleen nousee myös lapsuuden lumileikit, pakkasesta punertuneet posket ja valkoisiksi huurtuneet hiukset ja ripset. Ryhmämme työskentelyssä korostui leikinomainen kokeileminen ja tutki-

*minen. Itselleni se tuntui siltä kuin olisin hetkeksi palannut niihin kotipi-
pihan leikkeihin toppahaalareissa. (Opiskelijaraportti 1, jatkossa R1)*

Muutamissa raporteissa käsiteltiin myös epämiellyttäviä talvimuistoja. Työpajan vapaan tehtävänannon myötä oli mahdollista etsiä myönteistä otetta talven kanssa toimimiseen. Niin lapsuuden kaltaisen ilon kokeminen kuin ikävienkin talvimuistojen muistelu työpajoissa on luonut tilaisuuksia ympäristötunteiden kokemiseen ja myös niiden säätelyyn.

Kumpikaan ei erityisemmin pidä talvesta tai lumesta, mutta yritimme kuitenkin pitää tekemisessä positiivisen otteen. Kylmyys ei ole kivaa. Myös koululiikunnasta huonot talvikokemukset. Talveen on aina liittynyt pimeys ja märkyys Etelä-Suomessa. (R2)

Jotta talvitaiteen tekemisen kokeileva olosuhteisiin reagoiminen voisivat tapahtua myös vapaasti, työskentelylle on omistettu muutamia päiviä, joiden aikana työryhmät ovat toteuttaneet suunnitelmiaan työtapoja ja paikkoja myöten itsenäisesti yhteisen johdatuksen, demonstraatioiden ja ideoiden jakamisen jälkeen. Kaikissa raporteissa korostuvat havainnot olosuhteiden ja materiaalin ehdoilla työskentelystä, jolloin suunnitelmiin ei voinut takertua. Lumen ja jään koostumuksen ja työstettävyyden vaihtelu eri paikoissa, aikoina ja erilaisissa lämpötiloissa määrittä tekemistä tuoden luonnontieteelliset seikat konkreettisesti omin käsin ja kehollisesti koettaviksi. Lumen vaihteleva olemus tuli tutuksi tai unohtunut tuttuus muistui heittäytyessä kokeilemaan. Kuvauksissa on läsnä uusmaterialistinen kehojen ja materian yhteenkietoutuminen, kanssatoimijuuden elementit. Taideperustaiselle toimintatutkimukselle on ominaista arviointiin perustuva toiminnan uudelleensuuntaaminen (Jokela & Huhmarniemi, 2020). Muuttuvan talven äärellä olosuhdeosaamisen kannalta keskeistä työpajojen toteutuksessa onkin ollut aiempien taiteellisesti inspiroivien työskentelyprosessien kirjon esittely, jonka myötä on kannustettu entistä vahvemmin kokeilevuuteen ja sarjalliseen työskentelyyn. Silloin onnistumisiakin tulee varmasti ja joidenkin ideoiden toimimattomuus vain vahvistaa ymmärrystä talven ja lumen olemuksesta. Onnistumiset ja harharetketkin on tällöin koettu kasvavana olosuhdeosaamisena, mikä on edellytys muutosjoustavalle kanssatoimijuudelle talven kanssa. Kokeellinen talvitaide opetti näkemään ja hyväksymään luonnon vahvan toimijuuden.

Tämän projektin tekeminen oli pitkä ja arvaamatonta, koska säästä ei voinut olla täysin varma. Mutta monien eri kokeilujen tekeminen teki työskentelystä kivaa ja oli kiinnostavaa nähdä mitkä kokeilut onnistuivat ja mitkä eivät. Virheiden ja vahinkojen hyödyntäminen uuden idean luomiseksi oli hyvä kokemus tässäkin projektissa. (R3)

Prosessin myötä ymmärsimme, miten väliaikaista talvitaide on. Väliaikaisuus kiehtoo tietyllä tapaa, mutta samalla myös herättää haikeita tunteita. Taideteoksemme on nyt täysin talven armoilla ja ei voi tietää, sulaako se, muuttavatko jääpalat muotoaan vai pysyykö se kenties kauankin sellaisenaan. Mielenkiinnolla odotamme miten teos elää talven mukana. (R4)

Talvitaiteen väliaikaisuudessa piilee sen eräs vahvuus – katoavuus vapauttaa toimimaan ja luomaan, elämään hetkessä ja herkistymään läsnäoloon.

Itseäni viehättää talvitaiteessa etenkin teosten väliaikaisuus, matala kynnyks lähteä kokeilemaan eri ideoita ja tekniikoita, sekä hengittävä ja virtaava kokemus yhteydestä luontoon ja paikkaan. (R5)

Talvisuhdetta muovaavia kulttuurisia representaatioita esiintyy myös raporteissa. Talvisuhteita sosiaalisena narratiivina muovaava puhe ilmaston myötä muuttuvasta talvesta peilautuu ihannetalvea vasten, samoin kuin muutoksen tuomat ympäristötunteet, kuten ympäristösuru, jota tuodaan suoraan ilmi muutamissa raporteissa.

Pidän vuodenaikastereotypian tai satukirjaesimerkin mukaisista vuodenaajoista. Näin on myös talven kohdalla. Oikea talvi on luminen, kuurainen, kimaltava ja kaikin puolin kaunis. (R6)

Työtä tehdessä minulla oli koko ajan mielessä sekä lapsuuden onnelliset talvet ja muistot niistä, että nykyisten talvien epävarmuus: miten ilmastonmuutos tulee vaikuttamaan niihin. On surullista ajatella, että tulevina vuosina talvi muuttuu Suomessa luultavasti huonompaan suuntaan. Ei talvi ole talvi ilman lunta ja pakkasta. Työn aikana mietin myös sitä, miksi kouluissa ei tehdä melkein pä ollenkaan taidetta lumesta. (R7)

Työpajojen ajankohtana marras-joulukuun vaihteessa olosuhteet Rovaniemellä ovat havainnollistaneet hyvin sitä, millainen koko talvi voi olla laajoilla alueilla muualla Suomessa; lumisuus on epävarmaa ja märät tai jäiset kelit vaihtelevat. Tällaisissakin olosuhteissa talvitaiteen käsite nähtiin joustavana ja avoimena.

Palloja pakastimeen laittaessa mietitytti, että onko tätä tulevaisuuden talvitaide. Pitääkö meidän keksiä oppilaillemme keinoja toteuttaa talvitaide muilla keinoilla? Vai tarviiko meidän tulevaisuudessa edes opettaa talvitaide? Toisaalta voisi ajatella, että talvitaide voi muokautua aikojen mukana ja se voi tulevaisuudessa tarkoittaa ja sisältää ihan jotain muuta kuin tänä päivänä. Toisaalta tulevan opettajuuden kannalta jäälyhdyt tuntuivat mielestämme hyvältä idealta, koska kaikki pystyisivät niitä toteuttamaan juuri vaikkakin omassa pakastimessa tai parvekkeella niitä jäädyttäen. (R8)

Härkösen (2021) mukaan paikkasidonnainen ja kulttuurisen moninaisuuden tunnistava taideopetus korkeakoulussa edistää eri taustoista tulevien kansainvälisten opiskelijoiden integroitumista kulttuurisesti kestäväällä tavalla. Kulttuurinen moninaisuus suhteessa talveen on rikasta eri puolilta maata tulevien suomalaistenkin keskuudessa. Lumi on tuottanut leikkisän luontevaa ruohonjuuritason toimijuutta eri tavoin talveen suhtautuville opiskelijoille, jolloin avautuu tilaa kulttuurisen moninaisuuden tunnistamiselle ja rakentamiselle (ks. Härkönen, 2021). Työpari, joka ei pitänyt kylmyydestä ja lumesta, innostui videokuvaamaan performanssinomaista lumen siivoamista erilaisilta pinnoilta kaupunkiympäristössä kysyen, tekeekö lumi talven (kuvakollaasi

9, oik. alh.). Leikkisää ja humorististakin työskentelyä arvioitiin vertaispalautteessa oivaltavaksi talveen eri tavoin suhtautuvien kannalta ja myös ilmastonmuutoksen näkökulmasta. Ilmastonmuutosta esiintuovissa raporteissa pohditaankin, millä tavoin käsitellä ja ilmaista paljon esillä ollutta teemaa työskentelyssä. Ongelmien alleviivaamista ja osoittelua teoksissa pyrittiin välttämään, luottaen lumen ja jään materiaaliseen ilmaisuvoimaan pedagogisten mahdollisuuksien avaajana. Leikkisyys, ilo ja huumori koettiin mahdolliseksi ja tarpeelliseksi vakavan aiheen käsittelyssä.

Sain kuitenkin työhön ja prosessiin tietynlaista leikkisyyttä mukaan, teemasta huolimatta. Kokeilin, epäonnistuin ja onnistuin. Koska talvi on monella tapaa muuttunut ja omat kokemukset talvesta ovat muuttuneet osaksi ilmastonmuutoksen takia, niin väistämättä mieleen tulee tehdä aiheeseen liittyvää teosta. Vaikkakin aihe on hyvin läpikäytyä. (R9)

Jään ja lumen kanssa työskentelyssä mieleen tulee ensimmäiseksi sen katoavaisuus ja vahva riippuvuus ilmastosta, mikä tekee siitä jo itsessään voimallisen materiaalin liitettynä ilmastosta käytävään keskusteluun. (R10)

Työpajat ovat evästäneet ensimmäisen vuoden opiskelijoita kokeellisen talvitaiteen mahdollisuuksista tulevan kuvataideopettajuuden kannalta. Raporteista välittyi, miten talvitaide voi luoda edellytyksiä monialaiselle oppimiselle.

Uskon, että voin tulevaisuudessa hyödyntää talvitaiteen joustavuutta ja monipuolisuutta: eri ikäisille voi suunnitella sopivia harjoituksia eri välineistöjen ja oppimisympäristöjen kautta. Samalla opetukseen voi luontevasti sisällyttää ympäristökasvatusta ja muiden aineiden sisältöjä tarjotakse kokonaisvaltaisen oppimiskokemuksen. (R11)

Jokela (2018) kuvaa paikkasidonnaisen nykyaiteen kytkeytyvän ihmisten jokapäiväisiin toimintoihin, tapahtumiin ja paikkoihin, mikä nykyaiteesta ammentavan taidekasvatuksen parissa merkitsee prosessimaisen ja vuorovaikutteisen toiminnan korostumista suhteessa teknisiin taitoihin, välineisiin ja ilmaisumenetelmiin. Välineiden yksinkertaisuus luo tilaa talven ilmiöihin eläytymiselle sekä kekseliäälle luovuudelle – mitä juuri tällä välineellä voin saada aikaan, kun lumi on juuri nyt tällaista? Tekniset taidot ja ilmaisumenetelmät muotoutuvat ja kehittyvät lumen ja talven ehdoilla, niiden luonnontieteelliseen, esteettiseen ja kulttuuriseen olemukseen syventyen.

Useimmista raporteista välittyi yhdessä tekemisen ilo. Yhdessä olemme myös kestävämpiä kohtaamaan huolia aiheuttavia muutoksia. Pihkalan (2017) kuvailema toivo ympäristöhuolien äärellä ei ole uskoa siihen, että kaikki tulee olemaan hyvin tai kaikki muuttuu paremmaksi, se on kertomus epävarmuuksista, joihin sisältyy avoimia mahdollisuuksia.

Kuvakollaasi 9.

Kokeellisen talvitaiteen teoksia opiskelijoiden työpajaraporteissa. Omien teosesimerkkieni äärellä olen rohkaissut opiskelijoita vapaasti mukailemaan käyttämiäni ilmaisukeinoja. Nämä kuvat osoittavat opiskelijoiden luovuutta rikastaa ja laajentaa kokeellisen talvitaiteen työtapojen ja ilmaisun kirjoa uusiin suuntiin. Omakuvat syntyivät painamalla kasvot lumeen ja valaisemalla alle tehtyä koloa. Näkyviin tulee lumen ihmeellinen kyky toistaa muotoja sekä heijastaa ja läpäistä valoa. (Kuva vas.ylh. Laura Jämsén, Jenni Lehto ja Sara Koskinen, 2020) Maisemallinen työskentely marraskuun harmaiden sävyjen kanssa saattelee tekijöitään sydäntalveen. Suuren teoksen dokumentointi onnistuu rantatörmältä ilman drooniakin. (Kuva vas. alh. Maria Tenhunen 2022) Toiminnallisuus ja leikkisyys pääsevät oikeuksiinsa myös dokumentoinnin vaiheissa, kuten tulta syöksevässä lumihahmossa (kuva oik. ylh. Kanerva Kivistö, 2020) sekä performanssissa, jossa leikkisästi siivotaan lunta pois kaupungista kaikenlaisin siivous- ja puhdistusvälinein, kuvassa hammasharjalla. (pysäytyskuva videosta oik. alh. Sara Antikainen ja Iida Järvenpää, 2021)

Lopuksi

Olen tarkastellut, miten ja millaista muuttuvan talven vaatimaa olosuhdeosaamista sekä kestäväää muutosjoustavuutta kokeellisen talvitaiteen parissa voi muodostua henkilökohtaisen taiteeni kautta ja sitten soveltaen kokemaani ja kehittelemääni työskentelyn tapaa taidekasvatuksen ja kuvataideopetuksen tarpeisiin taidekasvatuksen opiskelijoiden työpajoissa. Talven jokapäiväisessä toiminnassa ja kokeellisessa talvitaiteessa kietoutuvat yhteen lisääntyvä tieto luonnonilmiöistä, moniaistinen kehollisuus, kulttuurin ilmiöt sekä tunteet, joita talven kauneus ja toisaalta talven muutoksen aiheuttamat huolet tuottavat. Kokeellisen talvitaiteen parissa harjaantuva lumen lukutaito - luonnon ja ympäristön lukutaitona - on aktiivista, kehollista ja toiminnallista; lumen kanssa taiteellisesti toimiessa taidon ja lisääntyvän tiedon vuoropuhelussa kanssatoimijuus sekä muutoksen vaatima olosuhdeosaaminen talvessa vahvistuu. Kutsun tällaista olosuhdeosaamista toiminnalliseksi ja käytännölliseksi muutosjoustavuudeksi, jossa ekologisen kestävyuden ulottuvuus on läsnä.

Kokonaisvaltaiseen kestävään muutosjoustavuuteen sisältyy sosiaalinen ja kulttuurinen ulottuvuus, joiden yksi elementti on kyky tunnistaa, kohdata ja työstää ympäristötunteita. Työpajakuvaukset osoittavat kokeellisen talvitaiteen havahduttaneen huomattavan monia opiskelijoita lapsuudenkaltaisen ilon äärelle lumen ja talven ilmiöiden parissa. Työskentelyssä talvitaiteen parissa keholliset kokemukset, ympäristötunteet ja kulttuurin elementit yhdistyvät toiminnaksi, jossa talven vaikeistakin olosuhteista löydetään tutkimisen ja luomisen iloa. Muuttuvan talven kokemusten käsittelyä tukevia ja tulevaan toiveikkaasti ja vastuullisesti kurottavia mahdollisuuksia avautuu kuuntelevassa, tunteita tunnistavassa vuoropuhelussa sekä paikkoihin ja luonnon kiertokulkuun kiinnittyvässä usein leikinomaisessakin luovassa toiminnassa.

Henkilökohtainen talvitaiteeni eli pitkään osin erillään opetustyöstäni, jossa kuitenkin samanaikaisesti organisoin perinteisiä talvitaiteen työpajoja. Kokemukseni pohjalta haluan kannustaa taidekasvattajia omaehtoiseen taiteelliseen työskentelyyn ja kokeilemaan sen myötä muodostuvan osaamisen soveltamista aktiivisesti opetustyössä. Tutkimukselliselle otteelle myös opetustyön hektisyyden lomassa kannattaa luoda edellytyksiä. Taiteilijan, opettajan ja tutkijan näköalojen yhdistyessä avartuu toiveikkaita näkymiä myös ekokriisin aikakaudella. Tämän artikkelin kirjoitusprosessin myötä heräsi luonnollisesti uusia kysymyksiä, mutta myös jo ideoita tulevien työpajojen painotuksista ja uutta kohdentuvampaa aineistoa tuottavista raportointiohjeista. Esimerkiksi ympäristötunteiden käsittely ja kestävään vastuullisuuden teemat ansaitsevat lisähuomiota tulevissa työpajoissa.

Viitteet

- Björklund, H., Hiltunen, K., Purhonen, J., Rainio, M., Sääsilahti, N., & Vallius, A. (2022). Ristiriitainen luontosuhde. Teoksessa H. Björklund, K. Hiltunen, J. Purhonen, M. Rainio, N. Sääsilahti, & A. Vallius (Toim.), *Luontosuhteiden luonto: Taiteentutkimuksen ja ekologian näkökulmia* (s. 9–36). Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-9459-4>
- Haataja, A. (2018) *Pohjoinen: Jälkemme maailman laidalla*. Tammi.
- Heikkinen, V., Koskimies, P., Manninen, J. & Varesvuo, M. (2020). *Katoava talvi: Pohjoisen eläimet ilmaston muuttuessa*. Otava.
- Heikkinen, H., & Syrjälä, L. (2006). Tutkimuksen arviointi. Teoksessa H. Heikkinen, E. Rovio L. Syrjälä (Toim.), *Toiminnan taitoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat* (s.144–162). Kansanvalistusseura.
- Hufnagel, L. (2022). *Light Pollution, Urbanization and Ecology*. IntechOpen.
- Huhmarniemi, M. & Jokela, T. (2020). Arctic art and material culture of Arctic: Northern knowledge and cultural resilience. Teoksessa L. Heininen; H. Exner-Pirot & J. Barnes (Toim.), *Arctic Yearbook 2020: Climate Change and the Arctic: Global Origins, Regional Responsibilities?* (s. 242–259). Arctic Portal. https://arcticyearbook.com/images/yearbook/2020/Scholarly-Papers/12_Huhmarniemi-Jokela.pdf
- Härkönen, E. (2021). *Seeking Culturally Sustainable Art Education in Higher Education*. Lapin yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-337-268-9>
- Jokela, T., & Huhmarniemi, M. (2022). Arctic art education in changing nature and culture. *Education in the North*, 29(2), 4–27. <https://doi.org/10.26203/55f2-1c04>
- Jokela, T., & Huhmarniemi, M. (2020). Taideperustainen toimintatutkimus soveltavan taiteen kehittämisen välineenä. Teoksessa T. Jokela, M. Huhmarniemi, & J. Paaso-vaara (Toim.), *Luontokuvaus soveltavana taiteena* (s. 39–61). Lapin yliopisto. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-337-202-3>
- Jokela, T. (2018). Suhteessa talveen. Teoksessa Granö P.; Hiltunen M. & Jokela T. (Toim.), *Suhteessa maailmaan: ympäristöt oppimisen avaajina* (s. 53–81). Lapland University Press. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-310-934-6>
- Jokela, T., Hiltunen, M. & Härkönen, E. (2015). Art-based action research – participatory art for the North. *International Journal of Education through Art*, 11(3), 433–448. https://doi.org/10.1386/eta.11.3.433_1
- Karjalainen, P. (2006). Topobiografinen paikan tulkinta. Teoksessa S. Knuuttila, P. Laaksonen & U. Piela (Toim.), *Paikka. Eletty, kuviteltu, kerrottu* (s. 83–92). Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Kurki, L. (2000). *Sosiokulttuurinen innoistaminen: muutoksen pedagogiikka*. Vastapaino.
- Leavy, P. (2018). *Handbook of arts-based research*. The Guilford Press.
- Leppäranta, M., Virta, J., & Huttula, T. (2017). *Hydrologian perusteet*. Helsingin yliopisto, Fysiikan laitos. <http://doi.org/10.31885/2018.00021>
- Lummaa, K., & Rojola, L. (2014). Johdanto: Mitä humanismi on. Teoksessa K. Lummaa ja L. Rojola (Toim.), *Posthumanismi* (s. 13–32). Eetos.
- Luostarinen, N. (2023). Paikkaleikkijä ja leikin paikkoja: leikillisillä taideinterventioilla kohti paikkaempatiaa (Acta electronica Universitatis Lapponiensis, 363) [Tohtorin väitöskirja]. Lapin yliopisto. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-337-392-1>
- Mäkiköskela, R. (2008). Representaation käsitteestä. *Research in Arts and Education*, 2008(3), 10–24. <https://doi.org/10.54916/rae.118688>
- Nyman, H. (2004). Leikkimielellä ja lumella / Playfulness and snow. Teoksessa M. Huhmarniemi, T. Jokela & S. Vuorjoki (Toim.), *Talven tuntemus: Puheenvuoroja talvesta ja talvitaiteesta* (s. 40–49). Lapin yliopisto.
- Page, T. (2020). *Placemaking: A new materialist theory of pedagogy*. Edinburg University Press.
- Pihkala, P. (2019). *Mieli maassa? Ympäristötutkimus*. Kirjapaja.
- Pihkala, P. (2017). *Päin helvettiä? Ympäristöahdistus ja toivo*. Kirjapaja.
- Pojjula, S. (2018). *Resilienssi. Muutosten kohtaamisen taito*. Kirjapaja.
- Pullainen, J., Luojus, K., Derksen, C., Mudryk, L., Lemmetyinen, J., Salminen, M., Ikonen, J., Takala, M., Cohen, J., Smolander, T. & Norberg, J. (2020). Patterns and trends of Northern Hemisphere snow mass from 1980 to 2018. *Nature*, 581, 294–298.
- Puolakka, K. (2021). *John Dewey'n estetiikka: kokemus, luonto ja kulttuuri*. Gaudeamus.
- Pursiainen, C. (2023). Resilienssin ulottuvuudet. *Kosmopolis*, 53(4), 30–54.
- Ripple, W., Wolf, C., Gregg, J., Rockström, J., Mann, M., Oreskes, N., Lenton, T., Rahmstorf, S., Newsome, T., Xu, C., Svenning, J.-C., Pereira, C., Law, B., Crowther, T. (2024). The 2024 state of the climate report: Perilous times on planet Earth. *BioScience*, 74(12), 812–824. <https://doi.org/10.1093/biosci/biae087>
- Ryynänen, K. (2011). *Lumi- ja jäärakentamisen ohjekirja. Vinkkejä viranomaisille - ohjeita rakentajille* (Rovaniemen ammattikorkeakoulun julkaisusarja C nro 27).
- Saito, Y. (2022). *Aesthetics of care: practice in everyday life*. Bloomsbury Academic.
- Snellman, M. (2018). *Kaikuja pimeästä-hämärästä metsästä. Affekti nykytaiteen oppimisen äärellä ja subjektiviteetin ekologia(ssa)*. Aalto ARTS Books. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-60-8191-5>
- Stöckell, A. & Luostarinen, N. (2022). Lupa leikkiä metsän sylissä: taideperustaisten metsäkohtaamisten tarkastelua aikuisen leikin näkökulmasta. Teoksessa T. Jokela & A. Stöckell (Toim.), *Taideperustaisia metsäkohtaamisia: ekosysteemipalveluista elinvoimaa luoville aloille* (s. 23–31). Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnan julkaisuja. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-337-317-4>
- Stöckell, A. (2016). Taidetta ympäristökongfliktiin. Teoksessa A. Suominen (Toim.), *Taidekasvatus ympäristöhuolen aikakaudella. Avauksia, suuntia, mahdollisuuksia* (s. 240–250). Aalto ARTS Books.
- Vassnes, B. (2019). *Pakkasen valtakunta: kryosfääri ja elämä*. Sitruuna kustannus.
- Veijonaho, S., & Salmela-aro, K. (2022). Nuoret ja ilmastonmuutos – ilmastomuutokseen liittyvät lukioilaisnuorten hyvinvointi- ja toimintaprofiilit. *Psykologia*, 57(4), 313–330. <https://doi.org/10.62443/psykologia.v57i4.110981>